

Kossuth Lajos a színművészeti tanácsok ellen

Az Országos Választmány, mint a Színművészeti Tanács őse — „Az igazgató háta mögé állított testülettel nem lehet kormányozni egy színházat“
Nyolcvan év előtt is volt Tanács, akkor is megbukott

A Színművészeti Tanács, amelyről mostanában ismét sok szó esik, nem új intézmény. S a nemzet színháza, mely hosszú élete alatt nem egy válságot megélt, túlélt és — elfelejtett, épp úgy nem fog emlékezni erre a dicstelen Tanácsra, mint ahogy elfelejtette: az 1840. évi országgyűlés által kiküldött „országos választmányt“. S ha ezt más körülmények más rendeltetéssel hívták is életre egykor, kétségtelen, hogy benne a Színművészeti Tanács történeti elődét, sőt őseit üdvözölhetjük. A bolt régi, csak a cégére új; a dohos várat újra meszelték. Lássuk, milyen küzdelmek folytak ellene, mikor még Kossuth Lajos és Fáy András köszörülték rajta fegyvereiket és — amikor a Színművészeti Tanácsnak még Országos Választmány volt a neve.

Az 1840. évi országgyűlés felismervén a Nemzeti Színház országos jelentőségét, törvényt hoz, mely az országos színházi küldöttséget (röviden: választmányt) felhatalmazza, hogy „a színház igazgatásának a jövő országgyűlésig mi módoni elrendezésére nézve, a színház művészeti előhaladásának megfelelőleg, ideiglen oly intézkedést tehessen, mellyet belátása szerint legcélszerűbbnek fog találni“.

A választmány 1841 január 1-én a színházat csakugyan átvette, pályázatot írt ki a megürült igazgatói szék betöltésére. Az igazgatónak évi 1000 forintot s a tiszta jövedelem 10%-ját ígérte, az igazgatónak „sinórmértékül szolgáló rendszabályokat“ azonban nem közli s ezekre nézve szerényen csak annyit jegyez meg, hogy ezek a feltételek bármikor megtekinthetők.

Hogy milyen volt ez a „sinórmérték“, a következőkben közölt néhány szemelvény elég élesen illusztrálja:

„A színészek és színésznők fizetését a biztosság fogja meghatározni, s elbocsátásuk is a biztosság ítéletétől fog függni . . .“

„A repertorium megvizsgálása és megítélése a választmányt fogja illetni“.

„Az igazgató 200 pengő forintnál többre kerülő daraboknak adása iránt a biztosságnak teendő jelentést . . .“

„Az igazgatót szükség esetében a biztosság hivatalától felfüggesztheti . . .“

Kossuth január 13-án „Nemzeti színházunk jövője“ címmel vezércikkben hozza nyilvánosságra a „sinórmértéket“ s nézeteit három pontban foglalja össze:

1. Általában helyteleníti, hogy a Nemzeti Szin-

kés igazgatói állására pályázat hirdettetett, mert épp azok a férfiak, kiknek nevét a nemzet a legnagyobb tetszéssel fogadná, nem fognak „folyamodni“ e hivatalért s ha akad is folyamodó, nem lesz képes magának olyan tekintélyt szerezni, minővel birnia pedig kívánatos volna.

2. *Nem tartja helyesnek az igazgató percentuális részesedését a jövedelemből, mert a Nemzeti Színház „végeélja nem pénzhaszon, itt tiszta jövedelem megtakarításán igyekezni tán nem is szabad“.*

3. *Oly igazgatót, kinek jogaihoz tartozik a színeszi személyzetet felfogadni, de a fizetést már más határozza meg; kitől még csak a repertorium sem függ; kinek annyi joga sincs, hogy 201 forintba kerülő darabot önhatalmilag színre hozzon; kinek színeszt elbocsátani nem szabad; — ily igazgatót lehet, hogy igazgatónak fognak nevezni, „de csekély véleményünk szerint minden lesz inkább, csak igazgató nem“.* „Nekünk úgy látszik, az országos választmányi biztosság lesz a tulajdonképeni igazgató. — Tehát collegiális igazgatás, mellynek célszerűtlenségére nem egy okot lehetne felhozni“.

Március 6-án, „Nemzeti játékszín ügye“ címmel ismét leveleik jelenik meg Kossuth tollából, melyben már „igaz-sajnálkozással“ mutat rá beteljesedett jóslatára.

„Mégvolt mondva a' csödhirdetésben, miképen félutó 16-án az igazgatót az országos választmány meg fogja választani. *Im, tavaszelőben vagyunk, és igazgató még sincs. De a többire nézve is naponkint bővebben igazolja nézeteinket a tapasztalás. Az ideiglenes surlódások támadtak; legyen egyszer e' rendszer állandósítva, akkor a surlódások és a káros hatás is állandósíttatnak“.*

Az igazgatói széket — írja tovább — meghívás útján kellene betölteni; Ráday Gedeont, Fáy Andrást, Jósika Miklóst, Festetics Leót „vagy más alkalmas, tekintélyes hazánkfíát“ kellene megnyerni s az aztán hár felelősséggel, de legjobb belátása szerint vigye, intézze az ügyeket. Újból és kifejezetten szabad kezét követel az igazgatónak. Fáy András szintén hadat üzent a „collegiális igazgatásnak“.

„Nyílt szó az országos színház ügyében“ a címe hatalmas cikkének, mely első részében az országos választmány, a másodikban az igazgató hatáskörének pontos kijelölését tüzi ki feladatául s már ezzel is elárulja, mitől tartottak azok, kik a Nemzeti Színház ügyét szívükön viselték.

„Nemzeti színházunk ügyében, az első alapkő-letételétől kezdve, sok, sokszor, sokféleképen és sokak által rontatott; ebben tehát nem mindennapos erőre, akaratra, szilárdságra, dolog-értésre van szükség, hogy a' haladási utból kiferdült intézet abba vissza igazíttassék. Rosszul rendezett színház olyan, mint a rossz vers; könnyebb újat írni, mint azt kiigazgatni.

„Ne csalódjék azzal senki, hogy az igazgató háta mögé állítandó bármí testület, foghat célszerűleg kormányozhatni egy színházat. A színházi igazgatás nem táblai, nem dicasteriális tanácskozások alá való.“

„Illő, sőt igazságos, hogy az igazgatónak, ki a' közönség előtt felelet terhe alatt áll, szabad kéz engedjessék.“

A Nemzeti Színház, amelynek akkor még gyenge falai kibírták az országos választmány offenzíváját, a jó öreg Nemzeti Színház a Színművészeti Tanácstól se fog megijedni. A hozzánemértésnek nem az első és nem is az utolsó offenzívája ez; de a Színház tudja, hogy akik ilyenkor fölötte röpöködnék, nem sasok, csak fölfuvalkodott verebek. Mért ne csipogjanak és illetlenkedjenek — még egy kis ideig? . . .